

УДК 341.44

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.5.56>**Сергій Влад,***викладач відділу підготовки прокурорів з організації роботи органів прокуратури та викладання професійної етики Національної академії прокуратури України*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У статті здійснюється дослідження особливостей організації роботи органів прокуратури України у галузі міжнародно-правового співробітництва, оскільки Україною, відповідно до міжнародних зобов'язань, взятих на себе перед іншими державами, здійснюються взаємна допомога в частині протидії, подолання злочинних проявів, притягнення осіб, які вчинили кримінально карані діяння, до відповідальності та боротьба із транснаціональними проявами злочинності, в ході якої забезпечуються невідворотність покарання осіб, які вчинили кримінально карані діяння. Важливу роль у цьому напрямі відіграє інститут міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях. У здійсненні зазначеної діяльності та досягненні позитивного результату зацікавлене і саме суспільство, оскільки органи прокуратури забезпечують гарантію прав та свобод людини. У свою чергу, досягнення позитивного результату у вказаному напрямі можливе шляхом активізації міжнародного співробітництва України з іншими державами в частині міжнародної боротьби зі злочинністю.

У статті з використанням раніше проведених досліджень і законів здійснено аналіз чинного законодавства України з метою висвітлення окремих питань, актуальних проблем та особливостей організації роботи органів прокуратури України у сфері міжнародно-правового співробітництва.

Автором статті визначаються основні завдання, які стоять перед інститутом міжнародно-правового співробітництва у кримінальних провадженнях на стадії досудового розслідування, в рамках надання Центральним органом України в частині міжнародно-правового співробітництва міжнародної правової допомоги, видачі особи (екстрадиція), перейняття кримінального провадження. Також у статті зазначається, що органи прокуратури України на стадії досудового розслідування одночасно виконують декілька різних за своєю природою повноважень, оскільки вони не тільки є безпосередньо суб'єктом міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні, а й виконують функцію нагляду.

Ключові слова: прокурор, організація роботи, міжнародно-правове співробітництво, правова допомога, нагляд, контроль, органи прокуратури України, екстрадиція, перейняття кримінального переслідування.

Постановка проблеми. Активізація міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю в умовах євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, активних процесів глобалізації у сучасному світі, зростання транснаціональної злочинності, які зумовлюють необхідність консолідації зусиль держав з метою протидії злочинним проявам та притягнення осіб, які вчинили кримінально карані діяння, до відповідальності, є одним із головних та дієвих способів подолання таких негативних явищ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам та особливостям організації роботи органів прокуратури у галузі міжнародного співробітництва присвячено чимало праць як провідних науковців, так і практиків, зокрема О. Бандурки, П. Біленчука, О. Виноградова, В. Гребенюка,

В. Дзюби, М. Косяти, І. Марочкіна, В. Маляренко, М. Пашковського, Ю. Полянського, Г. Середи, М. Смирнова, В. Сухоноса та ін.

Мета статті – висвітлення окремих питань, актуальних проблем та особливостей здійснення організації роботи органів прокуратури України у сфері міжнародно-правового співробітництва.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи швидкоплинні процеси розвитку людства, слід зазначити, що інститут міжнародно-правового співробітництва у кримінальних провадженнях натепер є найбільш ефективною формою надання взаємної допомоги держав у боротьбі із транснаціональними проявами злочинності, в ході якої забезпечуються невідворотність покарання осіб, які вчинили кримінально карані діяння.

Основними завданнями, які стоять перед інститутом міжнародно-правового співробітництва у кримінальних провадженнях на стадії досудового розслідування, є надання міжнародної правової допомоги, видача особи (екстрадиція), перейняття кримінального провадження.

Міжнародна правова допомога здійснюється з метою проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою [1, с. 232]. Міжнародна правова допомога є одним із важливих напрямів міжнародного співробітництва, це пов'язано насамперед із пріоритетом захисту прав і свобод людини, відкритістю кордонів та відкритістю держав для проживання у них іноземців.

М. Буремський визначає міжнародну правову допомогу як одну з форм міжнародного співробітництва Генеральної прокуратури України під час досудового розслідування, яка здійснюється на підставі міжнародних договорів, які у свою чергу забезпечують найбільш повне здійснення національної юрисдикції та уникнення конфлікту юрисдикцій [2, с. 226].

Так, нормами КПК України, а саме ст. 561 КПК України, закріплено, що на території України з метою виконання запити про надання міжнародної правової допомоги можуть бути проведені будь-які процесуальні дії, передбачені КПК України або міжнародним договором. Проте ст. 562 КПК України визначено, що якщо для виконання запиту компетентного органу іноземної держави необхідно провести процесуальну дію, виконання якої в Україні можливе лише з дозволу прокурора або суду, така дія здійснюється лише за умови отримання відповідного дозволу в порядку, передбаченому цим КПК України, навіть якщо законодавство запитуючої сторони цього не передбачає. Підставою для вирішення питання щодо надання такого дозволу є матеріали звернення компетентного органу іноземної держави [1, с. 239]. Тобто чинними нормативно-правовими актами України законодавець поділив міжнародно-правову допомогу на процесуальні дії, які можуть бути проведені в порядку надання міжнародної правової допомоги, та дії, які потребують спеціального дозволу.

Також, розглядаючи питання міжнародної правової допомоги, ми хочемо звернути увагу на ще одну процесуальну дію, яка передбачена чинним законодавством України та явно виокремлюється від інших, – це

контрольована поставка. Ця процесуальна дія здійснюється слідчим органом досудового розслідування України у разі виявлення ним контрабандної поставки під час проведення процесуальних дій у тому числі за запитом про міжнародну правову допомогу. Органи досудового розслідування мають право не вилучати її з місця закладки або транспортування, а за домовленістю з компетентними органами держави, куди її адресовано, безперешкодно пропустити її через митний кордон України з метою виявлення, викриття та документування злочинної діяльності міжнародних злочинних організацій [1, с. 242].

Наступним видом міжнародного співробітництва є видача особи державі (екстрадиція), компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. Екстрадиція включає: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуючої держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; прийняття рішення за запитом; фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави [1, с. 232].

Як зазначає Ю. Чорноус, основним завданням екстрадиції під час досудового розслідування кримінального провадження є не лише сам факт видачі, але й комплекс процесуальних дій та організаційних заходів, спрямованих на попередження спроб особи ухилитися від органів досудового розслідування, продовжити займатися злочинною діяльністю, забезпечення збереження джерел доказової інформації, перевірку обставин, які можуть перешкоджати видачі, дотримання прав і свобод особи, що підлягає видачі та ін. [3, с. 149].

Розглядаючи питання міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, необхідно наголосити, що процедура екстрадиції регулюється Конвенцією «Про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах» [4], у якій чітко визначена категорія осіб, що підлягає видачі, а саме підозрювані під час провадження на стадії досудового розслідування; обвинувачені (засуджені) у провадженнях на стадії судового розгляду або виконання вироку, тільки лише за ті види діяння, які за законами запитуючої і запитуючої сторін тягнуть покарання у виді позбавлення волі на строк не менше одного року або інше більш тяжке покарання. Що стосується питань передачі особи для відбування покарання, необхідно зазначити, що така передача можлива, тільки якщо така особа, позбавлена волі на строк не

менше шести місяців або до неї застосоване інше більш тяжке покарання.

Ще одним видом міжнародного співробітництва на стадії досудового розслідування є перейняття кримінального провадження, основним завданням якого є здійснення компетентними органами однієї держави розслідування з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені на території іншої держави, за її запитом [1, с. 232].

М. Красноборова, Н. Рибалка, Ф. Фрич зазначають, що своєчасність прийняття рішення про передавання кримінального провадження для здійснення переслідування особи за кордон та належна підготовка його матеріалів є надзвичайно важливими для організації подальшого кримінального переслідування компетентними органами іноземної держави, прийняття ними законного й обґрунтованого рішення і забезпечення прав громадян та загальних засад кримінального провадження [5, с. 136]. Із цією думкою ми також погоджуємося, оскільки основний принцип кримінальної відповідальності особи – принцип невідворотності покарання за вчинений злочин.

Так, ч. 2 ст. 595 КПК України передбачено, що кримінальне провадження, в якому судовими органами іноземної держави не було ухвалено вирок, може бути перейняте Україною за таких умов: особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, є громадянином України і перебуває на її території; особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, є іноземцем або особою без громадянства і перебуває на території України, а її видача неможлива або у видачі відмовлено; запитуюча держава надала гарантії, що у разі ухвалення вироку в Україні особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, не піддаватиметься у запитуючій державі державному обвинуваченню за те ж кримінальне правопорушення; діяння, якого стосується запит, є кримінальним правопорушенням за законом України про кримінальну відповідальність. У разі перейняття кримінального провадження Офіс Генерального прокурора в порядку, передбаченому КПК України, доручає здійснення досудового розслідування відповідному прокурору, про що повідомляє державу, яка надіслала запит [1, с. 255].

Натепер у світі сформувалося декілька систем з міжнародного співробітництва, в рамках цієї діяльності Україною укладено низку договорів: Європейську конвенцію про видачу правопорушників 1957 року з Додатковими протоколами до неї [6]; Європейську конвенцію про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року з Додатковими

протоколами до неї [7] тощо. Також необхідно зауважити, що хоча і світова практика інституту міжнародного співробітництва сформувалась доволі давно, проте в правовій системі Української держави, а саме національному законодавстві, вона закріплена тільки з прийняттям у 2012 році КПК України, у якому законодавець чітко визначив суб'єктів та перелік повноважень в частині міжнародного співробітництва під час досудового розслідування.

Законом України «Про прокуратуру» визначено, що пріоритетними напрямами прокурорського нагляду у процесі міжнародного співробітництва є дотримання законних прав і свобод громадян, а також законність рішень, що приймаються відповідними органами, попередження й припинення порушень прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, яких стосуються такі процеси, а також забезпечення встановлених законодавством умов і порядку міжнародної правової допомоги [8].

Чинним законодавством України, а саме ст. 545 КПК України, визначено повноваження двох Центральних органів України в частині міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні. Так, Офіс Генерального прокурора звертається із запитом про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів, крім досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України, яке у таких випадках здійснює функції центрального органу України. Міністерство юстиції України звертається із запитом судів про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час судового провадження та розглядає відповідні запити судів іноземних держав [1, с. 233-234].

Що стосується стадії досудового розслідування, то слід акцентувати увагу на повноваженнях прокурора та органів прокуратури України в частині міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні. Так, згідно з п. 16-19 ч. 2 ст. 36 КПК України, прокурор наділений такими повноваженнями: погоджувати запит органу досудового розслідування про міжнародну правову допомогу, передавання кримінального провадження або самостійно звертатися з таким клопотанням в порядку, встановленому КПК України; доручати органу досудового розслідування виконання запиту (доручення) компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу або перейняття

кримінального провадження, перевіряти повноту і законність проведення процесуальних дій, а також повноту, всебічність та об'єктивність розслідування у перейнятому кримінальному провадженні; перевіряти перед направленням прокуророві вищого рівня документи органу досудового розслідування про видачу особи (екстрадицію), повертати їх відповідному органу з письмовими вказівками, якщо такі документи необґрунтовані або не відповідають вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, чи законам України; доручати органам досудового розслідування проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції) за запитом компетентного органу іноземної держави [1, с. 21].

Розглядаючи повноваження органів прокуратури України в частині надання правової допомоги у сфері міжнародного співробітництва під час досудового розслідування, необхідно зазначити, що основним відомчим актом, який чітко б розмежовував повноваження прокурорів у частині організації роботи у даному напрямі, є наказ Генерального прокурора України № 223 «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва» від 18 вересня 2015 року (далі – Наказ) [9].

Як нами вже зазначалось у попередніх працях, метою даного наказу є забезпечення належної організації роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та здійснення ефективного нагляду на зазначеному напрямі. Слід зазначити, що даний наказ визначає, що органи прокуратури України під час надання правової допомоги повинні дотримуватися принципів взаємної поваги до національного суверенітету і прав людини, добросовісного виконання зобов'язань та невторчання у внутрішні справи іноземних держав [10, с. 116].

Так, Наказом визначається, що на органи прокуратури України покладено обов'язок виконання у межах компетенції зобов'язань України за міжнародними договорами про міжнародне співробітництво під час кримінального провадження, зокрема, щодо надання міжнародної правової допомоги, видачі осіб (екстрадиції), перейняття кримінального провадження та з інших передбачених такими договорами питань [9].

Що стосується основних питань з організації роботи та здійснення нагляду у галузі міжнародного співробітництва під час кримінального провадження необхідно зазначити,

що в органах прокуратури України ці питання покладено на Департамент міжнародно-правового співробітництва та повернення активів Офісу Генерального прокурора, структурні підрозділи з міжнародно-правових доручень обласних прокуратур або спеціально визначених відповідними наказами працівників прокуратур, де такі підрозділи не створені.

Що стосується повноважень, то слід зауважити, що відповідно до Наказу на органи прокуратури України покладено такі основні завдання: забезпечення реалізації функцій органів прокуратури, виконання яких потребує застосування норм міжнародних договорів України у галузі міжнародного співробітництва під час кримінального провадження або взаємодії з компетентними установами іноземних держав та міжнародними організаціями; організація розгляду та безпосередній розгляд у межах компетенції запитів про міжнародну правову допомогу, на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, а також підготовку рішень за такими запитами, у виняткових випадках безпосереднє виконання запитів про міжнародно-правову допомогу, проведення екстрадиційних перевірок; перевірка законності процесуальних рішень у кримінальному провадженні та наявності підстав для звернення із запитом про видачу особи, встановленої чи затриманої на території іноземної держави, або відмови від такого звернення; забезпечення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у кримінальних провадженнях, перейнятих від компетентних органів інших держав; забезпечення додержання законних прав особи у процесі видачі (екстрадиції), а також при перейнятті кримінального провадження від іноземної держави; перевірка обґрунтованості оголошення особи в міжнародний розшук; вжиття заходів щодо запобігання порушенням українськими органами досудового розслідування конституційних прав громадян у разі оголошення особи у міжнародний розшук та вирішення питань, пов'язаних із її екстрадицією; забезпечення організації нагляду за додержанням правоохоронними органами України вимог статей 208, 582 КПК України під час затримання розшукуваної особи за умови наявності звернення компетентного органу іноземної держави; контроль стану, перевірка законності та обґрунтованості прийнятих процесуальних рішень досудового розслідування та судового розгляду кожного кримінального провадження стосовно особи, виданої в Україну для притягнення до кримінальної відповідальності; організація перевірки матеріалів, складених за результатами виконання іноземного запиту, щодо повноти, всебічності, законності

здійснення запитуваних процесуальних дій та їх належного оформлення, у тому числі наявності підпису уповноваженої службової особи та печатки органу, яким їх складено, а також у передбачених міжнародним договором випадках – перекладу цих документів [9].

Також Наказом визначені і основні критерії оцінки ефективності прокурорської діяльності у галузі міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, до них належать: дотримання встановлених процедур, строків, повноти, а також належної якості підготовки та виконання запитів про правову допомогу у кримінальному провадженні; забезпечення прав громадян та юридичних осіб, інтереси яких зачіпаються у процесі надання та отримання міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження. У разі виявлення порушень законодавства з питань міжнародного співробітництва під час кримінального провадження на органи прокуратури України покладено обов'язок принципового реагування на порушення та життя заходів щодо відновлення порушених прав осіб та ініціювання питання про притягнення винних до відповідальності.

Висновки

Розглянувши особливості організації роботи органів прокуратури України у галузі міжнародно-правового співробітництва, ми дійшли таких висновків.

1. Сформований протягом століть інститут міжнародного співробітництва під час досудового розслідування є найбільш ефективною формою надання взаємної допомоги держав у боротьбі із транснаціональними проявами злочинності, в ході якої забезпечуються невідворотність покарання осіб.

2. Основними завданнями, які стоять перед інститутом міжнародно-правового співробітництва у кримінальних провадженнях на стадії досудового розслідування, є надання міжнародної правової допомоги, видача особи (екстрадиція), перейняття кримінального провадження.

3. Органи прокуратури України, як Центральний орган України в частині міжнародно-правового співробітництва у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, займають у зазначеній сфері діяльності монополне становище, оскільки на них одночасно покладаються декілька різних за своєю природою повноважень, а саме: взаємодія з компетентними установами іноземних держав, розгляд, безпосереднє виконання, контроль, перевірка законності та обґрунтованості прийнятих процесуальних рішень та здійснення прокурорського нагляду

за додержанням прав та свобод людини та громадянина під час прийняття таких рішень. Тобто органи прокуратури України в частині здійснення міжнародного правового співробітництва не тільки є безпосередньо суб'єктом міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні, а й виконують одночасно і наглядову функцію. Це, відповідно, вимагає дотримання суворого режиму дисципліни та законності в діяльності органів досудового розслідування, чіткого виконання ними своїх службових обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 21.04.2020).

2. Міжнародне право : навчальний посібник / за ред. М.В. Буромського. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 336 с.

3. Черноус Ю. М. Видача особи (екстрадиція) у кримінальному провадженні щодо злочинів міжнародного характеру. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 143-150.

4. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах : Міжнародний документ від 22.01.1993. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_009 (дата звернення: 21.04.2020).

5. Красноборова М., Рибалка Н., Фрич Ф. Кримінальне провадження у порядку перейняття. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1 (34). С. 132-137.

6. Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції : Закон України від 16.01.1998 № 44/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 129.

7. Про ратифікацію Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 рік, та Додаткового протоколу 1978 року до Конвенції : Закон України від 16.01.1998 № 44/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23. Ст. 130.

8. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст.12.

9. Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва : наказ Генерального прокурора України від 18.09.2015 № 223. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102 (дата звернення: 21.04.2020).

10. Влад С. Ф. Міжнародна правова допомога, як форма міжнародного співробітництва під час досудового розслідування. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17-18 квітня 2020 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2020. С. 114-117.

The article examines the peculiarities of the organization of work of the bodies of the Prosecutor's Office of Ukraine in the field of international legal cooperation, whereas Ukraine, in accordance with its international commitments to other states, provides mutual assistance in countering, committing criminal acts, bringing to justice those responsible for criminal offenses and combating transnational crime in which punishments are punishable. action, an inalienable role in this area is played by the institute of international cooperation in criminal proceedings. The society itself is interested in the implementation of these activities and the achievement of a positive result, since the prosecution bodies provide a guarantee of human rights and freedoms. In turn, the achievement of a positive result in this direction is carried out by intensifying the international cooperation of Ukraine with other countries in the part of the international fight against crime.

In the article, using the previously conducted researches and laws, the analysis of the current legislation of Ukraine is carried out in order to highlight some issues, topical problems and peculiarities of the organization of work of the bodies of the Prosecutor's Office of Ukraine in the field of international legal cooperation.

The author of the article defines the main tasks facing the institute of international legal cooperation in criminal proceedings at the stage of pre-trial investigation, the scope of providing international legal assistance to the Central Authority in Ukraine in the part of international legal cooperation, extradition, and taking over criminal proceedings. The article also states that the prosecuting authorities of Ukraine, at the stage of pre-trial investigation, simultaneously execute several differently inherent powers, not only directly being the subject of international legal assistance in criminal proceedings, but also performing the function of oversight.

Key words: prosecutor, organization of work, international legal cooperation, legal assistance, supervision, control, bodies of the prosecutor's office of Ukraine, extradition, to prosecute.

